

Özgür Arun, *Yaşlanmayı Aşmak*, Ankara: Phoenix Yayınları, 2018, 184 s.

Değerlendiren: Şerif Esendemir

Türkiye'nin ilk gerontoloji bölümü olan Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü öğretim üyesi, Akdeniz Üniversitesi'nin "Bilim, Hizmet, Teşvik" ödülü ve Association for Gerontology in Higher Education'ın (AGHE) Rising Star ödülü sahibi *The Gerontologist*'in editörlerinden Özgür Arun bu kez *Yaşlanmayı Aşmak* çalışmasıyla yaşlılık alanına katkıda bulunmaktadır. Kitabın başlığından yola çıkarsak "Yaşlanmayı Aşma" fikrinin iki veçhesi vardır: Biri, başarılı/aktif yaşlanma fikriyle tabiri caizse "yaşlılığı yenmek", diğeri ise yaşlılığı diğer yaş kategorilerinden belirgin bir şekilde ayırmaksızın bir hâl/durum olarak değerlendirmektir. Kitabın başlığına bakarken ilk etapta anti-aging furyasıyla gerontoloji gündemini kasıp kavuran devasa ilaç pazarının teorik arka planını oluşturan başarılı/aktif yaşlanma literatürüne bir katkı olabilir mi diye düşünülebilir ancak aralara serpiştirilmiş alt başlıklara ve kitabın tamamına bakınca bunun aslında "Yaşlanmayı Aşmak"tan çok "Yaşlanmayı Araştırmak" üzere hazırlanmış bir kitap olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle, başlığından yola çıkarak kitabın felsefi olarak bir "aşkınlık" iddiasında olduğu akla gelebilir fakat yazarlarının çoğunun felsefe yapma metoduyla soyut çalışmaların peşinde değil sosyoloji yaparak durum tespiti yapanlar oldukları görülmektedir. Uygulamalı sosyolojiyi ve uygulamalı gerontolojiyi felsefeden ayıran şey de durum tespiti yapmaları, hastalığı teşhis etmeleri değil midir? Felsefeciler/kelamcılar gibi meselenin bătını/deruni yönüne girmeden fıkıhçılar/hukukçular gibi zahirine bakarak hüküm verirler çünkü burada esas olan kanayan yaraya/çıkan sorunlara acil çözüm bulmak ve formül üretmektir. Yani burada esas olan olayları yorumlamak değil durumu değiştirmek için bir plan ve proje çıkarmaktır.

@ Dr. Öğr. Üyesi, Yıldız Teknik Üniversitesi. serifesendemir@gmail.com

Yukarıda verilen başlık savunmasına rağmen kitabın yaşlanmayı savaşılmaması gereken bir “hastalık” olarak gösteren “Medikal-Endüstriyel Kompleks”in karşısında yaşlılığı doğal bir hâl/durum gibi sunarak pazarlanan yaygın görüşü aştığı görülmektedir. Bu noktada kitap artık sermaye grupları tarafından gelenekselleştirilen yaşlının “hasta/müşteri” olarak takdim edilmesine karşı onu diğer yaş grupları gibi özgül/özgür kılma açısından klasik ezber görüşü aşma iddiasındadır. Ancak bu aşma iddiasının kitabı derleyen Özgür Arun’un çalışmaları dışındaki yazılarda pek dile getirilmediği görülmektedir. Dolayısıyla bu durum, çalışmalar arasında bir senkronizasyon sorununa işaret etmektedir.

Yaşlılık geleneksel zamanlarda gerontokrasinin kuralları gereği kökü “muhtariyetten” (“irade sahibi olma”dan) gelen ihtiyarlık, bilgelik, ermiş, geçkin, şeyh, pir, kocaman ile özdeşleştirilirken modern zamanlarda istatistiksel bir kategori hâline gelmiştir. Bu nedenle, her çalışmada olduğu gibi bu kitapta da demografik bir girizgâhın yapılması garipsenecek bir durum değildir çünkü buradaki niyet anlaşıldığı kadarıyla yaşlı nüfusu istatistikten ibaret görmek değildir ve Türkiye kamuoyunda daha çok baskın çıkan meseleler yüzünden gölgede kalan yaşlılığa dikkat çekmektedir. Yaşlı nüfus oranı %7 olan toplumların “yaşlı toplumlar” kategorisinde değerlendirildiği bir dünyada %8,5 yaşlı nüfus oranıyla Türkiye, %10 olan “çok yaşlı toplum” olmaya doğru gitmektedir. Buna dikkat çekilmesi ve hatta bunun sebeplerinden olan doğum ve ölüm oranlarının artmasına dikkat çekilmesi yerinde olmuştur.

Kente farklı sebeplerle göç eden gençler, mekâna bağlılıklarından dolayı yaşlılarını ilk etapta beraberlerinde getirememektedirler. Sonrasında kırdaki yaşlılara yönelik tıbbi ve sosyal hizmetlerin az olması sebebiyle onları kente getirdikleri görülmektedir. Göçle birlikte kente gelen insanların yaşlanması da zaten söz konusudur. Dolayısıyla kentte yaşlı nüfusunda da son zamanlarda bir artış göze çarpmaktadır. Kitap, birçok çalışmanın yaşlılığı kırılı göstermesi ezberine karşı onun artık kentlileştiğine de dikkat çekmektedir. Kentlileşen yaşlılık, kentin fikriyatından etkilenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu etkilerden birisi, yaşlıların bütün meselelerinin tıbbileştirilerek bir tür yaşlılığın (ageism) ortaya çıkmasıdır. Kitap, yaşlılığın sadece sağlık sorunlarıyla özdeşleştirilemeyeceği, onun sosyal boyutunun da olduğuna dikkatleri çekmektedir ancak yaşlılığın sağlık boyutunun da detaylarına girilmemesi bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Söz konusu eksiklik, gerontologlar ile geriatristler arasındaki kadim farklı bakış açılarının bir sonucu olabilir ama kitapta hiçbir geriatrik çalışmaya yer verilmemesi kitabın sosyal gerontolojiden yana açık tavır koyduğunun işaretidir.

Geleneksel zamanlarda gerontokrasıyla yaşlıların yüceltilip gençlerin aşağılandığı ortadadır. Modern zamanlara geldiğimizde yaşlıyı da içine alan “eski”yi reddet-

me üzerine kurulu modernite söyleminin “yeni” olanın içinde görülen gençliği yücelttiği de aşıkârdır. Kitapta gençliğin ve genç olmanın kutsanarak yaşlılığın sağlık sistemi içinde en büyük sorunu oluşturduğuna dikkat çekilmektedir çünkü özellikle yaşlı bakımı, sosyal güvenlik sistemi için bir kriz olarak tanımlanmaktadır. Kitapta bu yaklaşım da yaşçılığın bir yansıması olarak görülmektedir. Bu nedenle kitap, yaşlanma ve yaşlılığa bakışı değiştiren birbirinden farklı yaşlanma deneyimlerine dair tartışmaları içeren makalelere yer vermektedir. Bu çalışmaların neredeyse hepsinde yaşlanmanın ve yaşlılığın ne denli değişken olduğu gözler önüne serilmektedir.

Yazılar, bir yandan yaşlılık konusunda Türkiye'nin mevcut durumunun izlenmesine çalışırken öte yandan da gelecekte yaşlanma sürecimizde bizleri nelerin beklediğini de öğretmektedirler. Dolayısıyla bakım, göç, travma, toplumsal cinsiyet, dijitalleşme gibi kompleks başlıklarda mevcut durumun resmi çekilerek gelecekte bu alanlarda bizleri nelerin beklediğine dikkat çekilmektedir.

Kitap, farklı çalışmaların olduğu 4 bölümden oluşmaktadır. 1. Bölüm'de kitap editörü Özgür Arun, yaşlılık alanında Türkiye'nin son on yıldaki performansını ortaya koyarak zenginleşmeden yaşlanan bir ülke olduğu tehlikesine değinmektedir. Ancak Türkiye'de yaşlanmanın bir armağan ya da lanet düalitesi üzerinden okunarak zenginleşmeden yaşlanmanın bir “lanet” olarak ima edilmesi ağır bir eleştiridir çünkü Türkiye sadece maddi dinamiklerle ayakta kalan ülkelerden biri değildir, manevi dinamikleri de canlı olan bir devlet konumundadır. Yaşlı bakımının günümüzde bile kurumlar dışında büyük oranda aile içinde aile bireyleri tarafından yapılması bunun en bariz örneğidir. Burada hiç şüphesiz ki manevi değerlerin ve kültürün rolü büyüktür.

Ayşe Gündüz Hoşgör ve Miki Suzuki Him, yaşlanma sürecinde yoksulluğun yeniden üretimi konusunda Karadeniz kırsalında tek başına kalmış yaşlı kadınların çalışarak yoksullukla baş etme stratejilerini sunmaktadır. Ayrıca iç göç sonucu geride/kırda kalan yaşlıların; “bizi bir somun ekmeğe değiştiler!” mottosuyla göç eden yakınlarından yakındıkları tespitine yer verilmiştir. Bu yakınma hâli yaşlıların önemli psiko-sosyal sorunlarından biri olan eş veya yakınlarının kaybına dayalı mahrumiyetlerine (breavement) gurbet acısını da ekleyerek meseleyi katmerli hâle getirmektedir. Ancak bu yazıda sadece geride kalanların görüşüne yer verilip gidenlerin/göçmenlerin ahvaline değinilmemesi çok ilginçtir.

2. Bölüm'ün bir diğer yazısında Jason Holdsworth, yaşlılar için daha iyi bir yarına dikkat çekerek bunun ancak yaşlı bakımında ailelerin karşılaştıkları zorlukları aşmakla ve ihtiyaçlarını gidermekle mümkün olacağına dikkat çekmektedir. Yaptığı

araştırmada bakımı sadece aileye yüklemenin sorunları olduğu gibi bırakarak kuşaktan kuşağa beslediğini vurgulamaktadır. Buna rağmen yazıda yaşlı bakımında aile dışında alternatifler sunulmamıştır.

Kitabın 3. Bölüm’nde Türkan Yılmaz, uluslararası emekli göçünü kaleme alarak göçün uluslararası boyutuna odaklanmıştır. Gurbette yaşlananların memleketleriyle kurdukları ilişki, dönme hayalleri ve arada/arafta kalma hlleri üzerinde durmaktadır. Aynı bölümde Seda Bayraktar ise yaşam döngüsü içinde gelişimsel krizlerin ve travmaların olumlu-olumsuz sonuçlarını vakalar üzerinden değerlendirerek ileriki yıllara bırakılan mirasın etkilerini analiz etmektedir.

Kitabın son bölümünde ağrı Elmas, eşitsizliklerle mücadele sırasında bilgi iletişim teknolojilerinin rolü ve dijitalleşmenin kuşaklar üzerindeki etkileri üzerinde durmaktadır. Dijital mecralarda bile eşitsizliklerin sürdüğü ve bunu anlamak için kuşakları anlamamız gerektiği yönünde bir yaklaşım sergilemektedir. Ancak bu yazıda dijitalleşmenin ürettiği eşitsizliklerin yanı sıra sunduğu fırsatların detaylı bir Şekilde verilmemesi büyük bir dikkat çekmektedir çünkü dijitalleşme aynı zamanda eşitsizlikleri aşma noktasında kuşaklar arasında bir fırsat penceresi de açmaktadır.

Hlusa kitap, editörü olan zgr Arun’un son bölümdeki kapanış yazısıyla son bulmaktadır. Bu yazı, Türkiye’de yaşlanmanın bir armağan mı yoksa bir lanet mi olduğu sorusuyla başlamaktadır. Günümüzde Türkiye için riskin yaşlanmak olmadığı ancak Türkiye’nin yaşlanmasının büyük bir risk oluşturacağına dikkat çekilmektedir çünkü içinde bulunduğumuz yüzyılda Türkiye’nin nüfus yapısı büyük bir önem arz etmektedir. Buradaki önem, değişen nüfus yapısının sosyal, ekonomik ve çevresel kalkınmayı nasıl etkileyeceğidir çünkü sürdürülebilir bir kalkınmayı demografi belirlemektedir. Türkiye’nin demografik yapısına bakıldığında ise gelir, eğitim, sağlık ve istihdam açısından yaşlılık artık feminenleşmiştir. Buna rağmen yazıda, Türkiye’de yaşlanma algısının pek değişmediği ve hatta Peter Pan Sendromu efsanesine dayandığı ifade edilmektedir. Efsaneye göre Peter Pan, hayal bir ülkenin hiç yaşlanmayacak bir çocuğudur. Akranlarını da hiç yaşlanmayacakları vaadiyle söz konusu ülkeye götürür. Burada ocuklar; yaşlılığı temsil eden Kaptan Kanca ve korsan tayfasıyla amansız bir mücadele verirler. Kapanış yazısında bu örneğin verilmesi bir karamsarlığın sonucu olduğu kadar bir uyarı niteliğindedir de. Ayrıca bu kitap dhil Türkiye’de yaşlanma algısının pozitif bir mecrada seyretmesi için çok sayıda çalışma yapılmıştır ve yapılmaktadır. Ezcümle, bu yazıda çıkan sonuç, yaşlılık konusunda algıyı yönetme noktasında bile eksiklerimiz olduğu, meselelerin ehemmiyetini tam anlamazsak Őayet 21. yüzyılın bize sunduğu armağanlardan faydalanmak yerine daha çok sorunlarıyla boğuşacak olduğumuzdur.